

ІСТОРІЯ НІЖИНЩИНИ ІМПЕРСЬКОЇ ТА ПОСТІМПЕРСЬКОЇ ДОБИ

УДК 94(477.51):658.114.8

Віктор КОНДРАШОВ
(Миколаїв)

Профспілка сільськогосподарських робітників Ніжинщини в 1920-1931 роках

У житті українського села 20-х років ХХ ст. помітну роль відіграла профспілка робітників землі та лісу – Робітземліс (з січня 1926 р. – профспілка сільськогосподарських і лісових робітників, з жовтня 1930 р. – профспілка сільськогосподарських робітників), яка об'єднувала наймитів, робітників радгоспів і лісництв, пізніше – також працівників МТС, співробітників земельних і лісницьких органів. Історія профспілки знайшла своє відображення в науковій літературі [1], але її діяльність в окремих місцевостях України ще потребує подальшого вивчення.

Створення професійних спілок сільськогосподарських робітників, головне завдання яких полягало в захисті економічних інтересів працюючих за наймом, було закономірним етапом у розвитку робітничого руху. Так, наприклад, у 1906 р. в Норфолку виникла спілка сільськогосподарських робітників, яка в 1912 р. охоплювала вже всі місцевості Англії [2].

Лютнева революція 1917 р. в Російській імперії стимулювала розвиток профспілкового руху. Вже в березні-квітні 1917 р. в економіях цукрових заводів Харківської, Чернігівської, Київської губерній виникли робітничі комітети й відбувався запис у члени профспілок [3]. В 1917–1919 роках в Україні були створені спілки спеціалістів сільського та лісового господарства, які виступали за самостійність і нейтральність профспілкового руху та його незалежність від держави. Так, у 1917 р. в Чернігові виникло профспілкове об'єднання техніків, замість якого в 1918 р. були створені окремі спілки землемірів, гідротехніків і лісоводів. У 1919 р. відбулися вибори правління спілки робітників землі, діяльність якого, щоправда, не виходила за межі губернського центру [4].

30 червня 1920 р. в Ніжині було створене повітове відділення профспілки робітників землі, яке в жовтні 1920 р. об'єднува-

ло 159 членів, головним чином службовців земвідділу, лісництва, Носівської дослідної станції та Макіївського дослідного поля [5].

Більшовики, прийшовши до влади в Україні, підпорядкували профспілковий рух своєму впливу. Складовими цього процесу було створення в травні 1920 р. Південного бюро Центрального комітету Всеробітзему – профспілкового центру з роботи серед сільськогосподарських робітників, а також розпуск правлінь спілок спеціалістів. Так, у серпні 1920 р. припинило діяльність правління Чернігівського губернського відділу профспілки робітників землі, а в листопаді 1920 р. було обране її нове керівництво [6]. Розширення соціальної бази спілки відбулося за рахунок її об'єднання зі спілкою робітників лісу в грудні 1920 р.

Правляча партія вбачала головне завдання профспілок у залученні трудящих до виробництва. Робітземліс брав участь у створенні радгоспів й організації їх роботи. Так, на 1 січня 1924 р. в Ніжинському окрузі нараховувалося 10 радгоспів [7]. Профспілка залучала свої членів до проведення посівної кампанії й агропропаганди. Проте, для значної частини радгоспів була характерна організаційна невлаштованість. Відбудові лісового господарства сприяли “дні лісу”, проведення яких розпочалося в 1923 р. за участі профспілкових органів.

В умовах непу, коли розширилося використання найманішої праці в приватновласницьких господарствах, перед Робітземлісом постало завдання захисту інтересів наймитів. Волосні секретаріати та сільські комітети профспілки проводили роботу з їх виявлення, складанню трудових угод із працедавцями, залучали до членства в профспілці. Станом на 1 січня 1924 р. органами профспілки в Ніжинському окрузі було взято на облік 1848 наймитів й укладено на працюючих за наймом 1665 трудових угод [8]. Однак, вступ наймитів до профспілки відбувався дуже повільно. Всього в 1925 р. Робітземліс на Ніжинщині нараховував 2025 членів [9].

Згортання непу й утвердження адміністративно-командної системи в СРСР означало подальше одержавлення профспілок і залучення їх до здійснення політики комуністичного штурму. В постанові ЦК ВКП(б) від 4 березня 1929 р. “Про роботу серед с[ільсько-]г[осподарських] і лісових робітників та підсумки VI Всесоюзного з'їзду спілки сільгоспробітників” указувалося на необхідності посилення боротьби наймитів за вимоги спілки, використовуючи навіть таку форми непокори, як страйк. Улітку-восени 1929 р. відбулася низка страйків у приватновласницьких господарствах України. 29 липня – 1 серпня і 22–22 серпня 1929 р. страйкували наймити на огіркових плантаціях поблизу Ніжина. Ці виступи, розпочавшись з економічних вимог, під тиском партійних і профспілкових органів набули політичного характеру. 180 учасників страйку вступили в спілку, 17 – в комсомол, 3 – до партії. Наймити домоглися своєчасної виплати заробітної плати. Згідно судового рішення орендарі огіркових плантацій повинні були відшкодувати страйкарям у вигляді штрафу 5978 крб. [10]. Плантації двох орендарів, які не виконали умов учасників страйку, були передані до Плодоспілки [11].

Підтримку курсу на суцільну колективізацію сільського господарства мали продемонструвати організовані партійними комітетами та райкомаами профспілки наймитські збори, які відбулися на Ніжинщині в березні 1930 р. Вони супроводжувалися масовим вступом їх учасників до партії та комсомолу. Щоправда, не завжди робота зборів була підготовлена належним чином. Так, у Мринському районі у зборах взяло участь лише 20 чоловік, а в Комарівському районі вони взагалі не відбулися... [12].

Профспілкові органи брали участь у діяльності бригад з колективізації, важливим напрямком роботи яких було залучення до колгоспного будівництва найбільш бідніших верств села. Внаслідок такої роботи станом на 20 червня 1930 р. в Ніжинському окрузі

зі до колгоспів вступили 1285 наймитів [13]. Для підвищення продуктивності праці в колгоспах і радгоспах за участі профспілки організовувалися соціалістичне змагання й ударництво, які, проте, часто мали суто формальний характер.

Профспілка брала участь у ліквідації неписьменності й організації культурно-освітньої роботи на селі. Так, у 1923 р. окружним відділенням спілки на Ніжинщині були організовані 3 клуби, хата-читальня та 9 бібліотек, забезпечених відповідною літературою [14]. Протягом 1924 р. у Комарівському районі був проведений облік неписьменних наймитів, із яких 30 залучилися до школи лікнепу [15].

Наступним кроком у діяльності спілки сільськогосподарських робітників стала її реорганізація в березні 1931 р., в результаті якої з неї виділилося 4 галузеві об'єднання.

У цілому, діяльність профспілкових організацій сільськогосподарських робітників відбувалася в межах політичної системи, яка формувалася в країні в 20-х роках ХХ ст. Вивчення й творче узагальнення досвіду профспілки має не лише наукове, але і практичне значення.

Джерела та література:

1. *Кондрашов В.Ф.* Профспілка сільськогосподарських робітників України в 20-х рр. ХХ ст.: політична кон'юнктура чи необхідність? // Література та культура Полісся. – Ніжин, 2002. – Вип. 20; *Мовчан О.* Професійні спілки сільськогосподарських робітників України в перше десятиліття радянської влади // Сутність і особливості нової економічної політики в українському селі (1921–1928 рр.). – К., 2000.
2. *Чирков И.* Международное движение сельскохозяйственных рабочих. – М., 1923. – С. 82.
3. Матеріали з історії професійного руху на Україні. – Х., 1928. – С. 116.
4. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО), ф. Р-1152, оп. 1, спр. 347, арк. 11.
5. Там само, арк. 8.
6. Там само, арк. 12.
7. Там само, спр. 147, арк. 69.
8. Там само, спр. 347, арк. 9.
9. Профсоюзы Украины в цифрах. Статистический справочник за 1921–1925 гг. – Х., 1926. – С. 21.
10. ВДАЧОН, ф. Р-1154, оп. 1, спр. 124, арк. 27.
11. Наймит (Харків). – 1929. – 30 серпня.
12. Нове село (Ніжин) – 1930. – 5 квітня.
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 1, спр. 1660, арк. 30.
14. ДАЧО, ф. Р-1152, оп. 1, спр. 347, арк. 9.
15. ВДАЧОН, ф. Р-6277, оп. 1, спр. 30, арк. 91.

Кондрашов В.Ф. Профспілка сільськогосподарських робітників Ніжинщини в 1920–1931 роках

У статті розглядаються основні напрямки діяльності профспілки сільськогосподарських робітників на Ніжинщині в 20-х роках ХХ ст., які визначалися суспільно-політичною ситуацією в країні.

Ключові слова: профспілка робітників землі та лісу, наймити, радгоспи, лісництва, колективізація сільського господарства.

Кондрашов В.Ф. Профсоюз сельскохозяйственных рабочих Нежинщины в 1920–1931 гг.

В статье рассматриваются основные направления деятельности профсоюза сельскохозяйственных рабочих на Нежинщине в 20-е гг. ХХ в., которые определялись общественно-политической ситуацией в стране.

Ключевые слова: профсоюз работников земли и леса, батраки, совхозы, лесничества, коллективизация сельского хозяйства.

Kondrashov V.F. Farm-hands trade union of Nizhyn District in 1920–1931

The article considers the main direction about farm-hands trade union work in Nizhyn region in 1920s that were determined by the social and political situation in the country.

Key words: farm-hands trade union of the land and forest workers, mercenaries, state farm (radhosp), forestry, agriculture collectivization.